

SZÁZ ÉV VÉSŐVEL A KÉZBEN

Szöveg: Regéczy-Béres Melinda

Hogyan lehetséges barátság hetvenévesi korkülönbséggel? Gyakran megvitattuk ezt a kérdést Búza Barna szobrászművésszel, családom szeretett Barna bácsijával. Huszonévesen mindig rácsodálkoztam, mennyire szereti a fiatalokat, mennyire megtalálja velem is a közös hangot. Ő erre mindig azt mondta, ha megöregszem, majd megértem, amit érez: a test már gyöngye, de a lélek még fiatal...

Akkor ezt nemigen értettem, csak most kezdek valamit kapiskálni abból, hogy a test és a lélek számára nem azonos mércével mérik az időt. Bár azóta sem tartom magától értetődőnek, hogy valakiben olyan örökifjú, örökké derűs, emberszerető, jó humorú és huncut lélek lakozzon, mint Búza Barnában. Ám mi minden bizonnal ezért tudtunk egymással jókat beszélgetni. És ezért volt ő nemcsak tiszteletre méltó „művész úr”, de végtelenül szeretetreméltó ember is.

Családunk barátai között különleges helyet foglalt el Búza Barna. Nagypámtól, idősebb Béres Józseftől „örököltük meg” őt. Legelőször vele, na és a Béres Csepp-pel kötött örök barátságot. Búza Barna így mesélte első találkozásukat: „Makay László, a kisvárdai múzeum igazgatója régi ismerősöm volt. Egy alkalommal, amikor Pesten járt, meglátogatott, és magával hozta Béres Józsefet is. Marika, a feleségem épp akkor készült el az ebéddel, így marasztaltuk őket. Ebéd közben Laci faggatott: »Mi van veled, Barnám, olyan rosszul nézel ki!« Mondtam neki, hogy »tudod, nálunk mindenki hetvenéves kora körül halt meg a férfi családtagok közül,

az apám és a nagyapám is, én most hetvennégy éves vagyok, hát úgy érzem, hamarosan rajtam a sor«. Erre Jóska elővett a zsebéből két üvegcsét, és az asztalra tette. Azt mondta: »Dehogyan fogsz te meghalni! Csak szedd ezeket a cseppeket, és meglátod, hogy majd rendbe jössz!« Kérdeztem, hogy mégis honnan fogom tudni, hogy meggyógyultam, mit fogok érezni. Azt mondta: »Észre se veszed, egyszer csak majd jobban leszel.«»

Így is történt. Búza Barna kilencvenéves korában mintázta meg a nyolcvanéves feltaláló mellszobrát. Ekkor már édesapám is rendszeres pénteki ebédvendég lett nála a Százados úton, később pedig én is gyakori látogatójává váltam. Első hosszabb beszélgetésünk egy rólam készülő portré kapcsán bontakozott ki, melynek aztán az lett a vége, hogy teljesen a történetei búvkörébe kerültem, és egyre több mesét szerettem volna hallani kalandos életéről, csibészségekkel tűzdelt gyerekkoráról, „szívrabló” szerelmeiről, na és persze a szobrairól.

Műterme polcain ott sorakoztak korábbi munkái, makettek, tervek, félkész alkotások, sokat kíváncsiskodtam róluk, ő pedig szívesen mesélt.

FOTO: FORTEPAN / BOJÁR SÁNDOR

*„Olyan volt őt hallgatni, mint részt venni
egy időutazáson a huszadik század történelmében”*

És Búza Barna zseniális mesélő volt! Fantasztikus memóriája páratlan elbeszélőképességgel párosult. Olyan volt őt hallgatni, mint részt venni egy időutazáson a huszadik század történelmében: megélni a harmincas évek bohém művészetét, a világháború borzalmát, a büntetőszázadot, a kommunista diktatúrát s közben végigszurkolni egy tehetséges fiatal művész álmodozásait, első sikereit, útkeresését, aztán a teljes kilátástalanságot és az újrakezdést...

Engem mindig meghatott a szeretet, amellyel felmenőiről, különösen pedig szüleiről beszélt. „Valami drága jó szülőkkel áldott meg a sors” – szokta mondani, és biztosan egész életére elegendő muníciót hozott magával a családi fészekből. Vésztőn született 1910. december 30-án, amikor „az égen a Halley-üstökös a fél égboltot beborítva csóválta a farkát”. Gyermekkorát 1922-től Sarkadon töltötte, ezek az évek, az itt megélt tapasztalatok meghatározták egész életét. A művészetek iránti érdeklődése a családban gyökerezett. Édesapjától – aki a nagybányai festőiskola tagja volt, később pedig fényképész lett – rajzolni tanult. Kalaposmester nagyapjának a halálos ágyán ígéretet tett, hogy átveszi a műhelyét, ezért a polgári iskola elvégzése után egy időre kalaposinas lett, de már akkor, tizenévesen arról ábrándozott, hogy talán egyszer, felnőtt korában valamelyik művészeti területen dolgozik majd – főleg a szobrászatra gondolt –, és a maga szerény eszközeivel hozzájárulhat a teremtés munkájához.

Először tizenöt évesen készített portrét, és ez a műfaj később is, egész művészetében meghatározó helyet foglalt el. Egyik legkedvesebb munkája gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter mellszobra volt, egész életében hálás volt azért, hogy őt ez a nagy ember elindította a szobrászpályán. Ez pedig úgy történt, hogy egy „véletlen” folytán tizenhét évesen, még érettségi előtt felvették a képzőművészeti főiskolára, s a kultuszminiszter személyesen engedélyezte, hogy korengedménnyel megkezdhesse a tanulmányait. Később is figyelemmel kísérte a munkásságát. Búza Barna kilencvenöt éves volt, amikor lehetősége adódott, hogy meghálálja ezt a támogatást mecénásának: a Lakiteleki Népfőiskola parkjába készíthette el Klebelsberg Kunó mellszobrát. 2009-ben ezt a szobrot Budapesten, a Klebelsberg Kultúrkúria udvarán is felállították.

A műtermében a polcon mindig ott állt egy kedves, színes bőrű lány portréja is, ez nekem nagyon tetszett, és furdalt a kíváncsiság: vajon ki lehetett ez a különleges szépség? Nem más volt

ő, mint Dany Tafial, aki a francia kultúrattasé révén került Magyarországra, és belecsoport a harmincas évek budapesti művészvilágába, ahol egzotikus jelenségnek számított, Búza Barnának pedig jó barátja lett. Első jól sikerült portréja lett ez elmondása szerint, és 1937-ben a Velencei biennálén nagy sikerrel állították ki.

Aztán ott láttam először a *Tavaszt* is! Ezt a gyönyörű kisplasztikát, amely egy nagy szerelem emlékét őrizte meg huszonhárom éves korából. Eredetileg bronzból mintázta meg, később a herendi porcelángyárban megformázták porcelánból. Egy nap Barna bácsi izgatottan telefonált nekem: nem érzi jól magát, ha tudok, azonnal jöjjenek, mert valamit feltétlenül szeretne nekem odaadni, mielőtt valami végzetes történe vele... Nagyon megijesztett, azonnal autóra pattantam, és siettem a Százados útra. Érkezésemkor a kezembe nyomta a *Tavaszt* porcelánverzióját, és kérte, hogy azonnal vigyem haza, mert ezt nekem nászajándékba akarta adni, de mivel ez idáig nem méltóztattam férjhez menni, ő bizony nem vár tovább, mert ki tudja, mi lesz vele addig... Hála Istennek, ezután még jó darabig velünk maradt, sajnos az esküvőmet valóban nem érthette meg, így jogos volt az ajándék megelőlegezése.

Volt a műteremben egy különösen megrendítő szobor is, a *Háború után*. Később megtudtam, hogy soha nem adta el senkinek, azért is maradt a műteremben. Egy rokkant katona botjára támaszkodva harmonikázik, s közben vakon az ég felé mered. 1946-ban látta ezt a katonát a Keleti pályaudvarnál, és mélyen megrázta az élmény. Így mesélte: „Ennek a férfinak a drámáját ki kellett kiáltanom magamból... A műtermembe hazatérve azonnal, még az élmény sokkoló hatása alatt formáztam meg a figuráját. Később fából is megfaragtam. Egyik legjelentősebb művemnek tartom.” A háború szomorúságát egyébként többnyire valamilyen női alakon keresztül mutatta be: a gyászoló anya, feleség megmintázásával.

Szinte mindig dolgozott valamilyen érmen, ezeket is rendszeresen megmutatta nekem. Egyszer azzal fogadott, hogy rólam is készített egy érmet, sőt még egy kis huncutságot is kitalált, mert koronát tett a fejemre. Így lett belőlem I. Melinda, akiről mindenkinek azt mesélte, hogy egy külföldi hercegnő, aki inkognitóban jár hozzá modellt ülni. Ez igazán jellemző volt Barna bácsira, mindig ilyen tréfákon törte a fejét. Az *I. Melindát* végül nagy büszkeségemre kiállították a 2003-as soproni érembiennálén, jómagam is megtekinthettem öreg barátunk társaságában.

És mennyi minden volt, ami nem fért el a műteremben! Engem is meglepett, hány lovas szobra, szakrális munkája, köztéri szobra áll szerte az országban. Jusson eszünkbe például, ha a budavári Mátyás-templom előtt álló Szentháromság-szobor mellett sétálunk el: ő restaurálta 1968-ban, és ez jelentette számára a visszatérést a szobrászpályára a háború meg az azt követő rettenet után, amikor a kőműveseknél kaphatott csak állást, mert sem a nyilasok, sem a kommunisták nem néztek rá jó szemmel. A Kálvin téren álló *Kálvinra* pedig különösen büszke volt, mert hét évtizedes álmát valósította meg általa kilencvenévesen. De ne higgye senki, hogy ez után a monumentális alkotás után nyugdíjba vonult volna. Á, dehogy! Még századik évében is dolgozott, tervezett, soha nem állt meg. Sokan faggatták, mi a titka. A Béres Csepp? A napi két torna? A jó humor? A jó gének?

Búza Barna református családban nőtt fel, mélyen hitt az eleve elrendelésben. Néha elmerengett azon, hogy vajon miért is lett ő éppen szobrászművész, mikor tehetséges festő vagy csellista is válhatott volna belőle. De azt mondta: tudja, hogy minden úgy történt, ahogy történnie kellett, és őt a gondviselés terelte erre a pályára. Nekem meggyőződésem, hogy ez az elfogadó életszemlélet és a Jóistenbe vetett megkérdőjelezhetetlen hite segítette abban, hogy életének megannyi nehézségét emelt fővel tudja viselni, mindenkor elfogadva a sors szándékát.

Életének sokféle üzenete van, egyet maga is gyakran megfogalmazott. „Kedves apai nagyapám elmondta nekem az életre szóló alapelveit. Akkoriban divat volt egy kis bohócszerű játékgúny, úgy hívták, keljfeljancsi. Az alja félgömb alakú volt, abba ólmot öntöttek. A felső része nagyon könnyű műanyagból készült, így akárhányszor fejre állítottuk, egy pillanat alatt talpon volt. »Nézd, fiam – mondta a nagyapám –, ez az én alapelvem az életről. Nincs olyan drámai helyzet az életben, amelyből talpra ne lehetne állni.«”

Addig-addig hallgattuk a családommal Búza Barna történeteit, hogy megfogalmazódott bennünk: szeretnénk ezeket az utókornak lejegyezni, mégpedig úgy, ahogy ő elmesélte őket. Korábban egyetlen kötet jelent meg róla, Gergely Mihály tollából (*Búza Barna keresztútjai*), mi szerettünk volna egy személyesebb könyvet írni róla, amely a főbb műveit is bemutatja. Édesanyám és én több évig felváltva jártunk a diktafonunkkal Búza Barnához, mígnem úgy éreztük, mindent megörökítettünk, amit ő fontosnak tartott elmesélni az utókornak. A terv az volt, hogy a könyvet a századik születésnapjára jelentetjük meg. A kerek évforduló előtti nyáron azonban Barna bácsi kórházba került, és egyre gyengült. Ennek ellenére a kórházi ágyon is folytattuk a könyv közös javítását, a fényképek rendezését. Terveztük a bemutatót. Biztattuk, ne adja fel még, reménykedtünk, de közben éreztük: ő már búcsúzik.

Egyre többször emlegette szeretett feleségét, Marikát, aki társa volt ötvennégy évig. Hozzá készült. 2010. október 16-án kaptam a fájó üzenetet, hogy örökre elaludt. Mindig azt mondta: „Ne sirassatok, szép életem volt!” Mégis mélyen meggyászoltuk. Fájdalmunkat enyhítette, hogy bár nem érte meg, a halála után nem sokkal, 2011-ben megjelent a könyv róla *Az üstökös csillagot hozott – Történetek Búza Barna szobrászművész életéből* címmel. Amikor újra és újra elolvasom, olyan, mintha még most is, a csillagokon túlról is mesélne nekem. ■